नारायणप्रसाद शर्माका कृतिहरुको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा

सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको

दसौं पत्रको प्रयोजनका

लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

कमला भुसाल

क्याम्पस रोल नं. - ४२/०६६-०६८

परीक्षा रोल नं.- २२०४५९

त्रि.वि. रजिस्ट्रेशन नं.- ४५८६९-९३

नेपाली शिक्षण विभाग

स्नातकोत्तर कार्यक्रम

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

२०६९

शोधनिर्देशकको सिफारिस

शोधार्थी कमला भुसालले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको आवश्यक परिपूर्तिका लागि साहित्यकार एवम् वरिष्ठ पत्रकार **नारायणप्रसाद शर्माका कृतिहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्रको लेखन मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । नारायणप्रसाद शर्मा साहित्यका क्षेत्रमा स्थापित व्यक्तित्त्व हुनुहुन्छ । संघर्षशील एवम् प्रगतिशील साहित्यकार नारायणप्रसाद शर्माले साहित्यका माध्यमबाट समाज परिवर्तनमा धेरै योगदान दिनुभएको छ । उहाँ साहित्यकार मात्र नभई एक वरिष्ठ पत्रकार पनि हुनुहुन्छ । शोधार्थी कमला भुसालले यस शोधपत्रमा साहित्यकार नारायणप्रसाद शर्माका कृतिहरूको अध्ययन र विश्लेषण गर्नुको साथै मूल्याङ्कन समेत गर्नुभएको छ । भुसालले शोधपत्रको लेखन शोधविधिकै मान्यता अनुसार तयार पार्नुभएको हुँदा उहाँको यो लेखनप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः शोधार्थी भुसालले तयार पारेको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाटन संयुक्त क्याम्पस नेपाली शिक्षण समिति नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६९।३।२८

....

(डा. अच्युतशरण अर्याल)

स्नातकोत्तर कार्यक्रम

नेपाली शिक्षण समिति

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति

शोधार्थी कमला भुसालले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको आवश्यक परिपूर्तिका निम्ति तयार पार्नुभएको "नारायणप्रसाद शर्माका कृतिहरूको अध्ययन" शीर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ :

१) प्रा. डा. जगदीश चन्द्र भण्डारी

संयोजक

नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

२) डा. अच्युतशरण अर्याल

शोधनिर्देशक

नेपाली, स्नातकोत्तर कार्यक्रम

३) सह.प्रा. केदार न्यौपाने

विभागीय प्रमुख

नेपाली शिक्षण समिति

पाटन संयुक्त क्याम्पस पाटनढोका

४) बाह्य परीक्षक डा. तुलसीप्रसाद भट्टराई

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार पार्न हरबखत सहयोग र सुझाव सहित कुशल निर्देशन दिनु हुने मेरा आदरणीय गुरू डा. अच्युतशरण अर्यालज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने मूल्याङ्कन समिति नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम, पाटन संयुक्त क्याम्पसप्रति म कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा शोधनायक नारायणप्रसाद शर्माले मेरो प्रश्नको झन्झट नमानी जवाफ दिनुभएकोमा म उहाँप्रति कृतज्ञ छु । यसैगरी आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिनुहुने आदरणीय गुरु प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारीप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु । यसैगरी मैले शोध अनुसन्धानका क्रममा अध्ययनको सुविधा लिएको त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय र पाटन क्याम्पस पुस्तकालयप्रति पनि आभारी छु ।

प्रस्तुत शोधकार्यलाई यहाँसम्म ल्याउन धेरै सहयोग गर्नुहुने भाइ (बाबु) सुमन रावलप्रति म सधै ऋणी नै छु । उहाँले आवश्यक साम्रगी जुटाइदिएर सहयोग गर्नु भएकोमा म धेरै आभारी छु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समिति स्नातकोत्तर कार्यक्रम समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शोधार्थी

कमला भुसाल

नेपाली शिक्षण समिति

स्नातकोत्तर कार्यक्रम

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

२०६९

विषय सूची

परिच्छेद -एक **१-७**

१. शोध परिचय १

१.१ शोधपत्रको शीर्षक १

१.२ शोधपत्रको प्रयोजन १

१.३ विषय प्रवेश १

१.४ समस्या कथन २

१.५ उद्देश्य २

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.७ शोधको औचित्य तथा महत्त्व ६

१.८ शोधको सीमाङ्कन ६

१.९ सामग्री सङ्कलन विधि ६

१.१० शोधविधि ७

१.११ शोधपत्रको रूपरेखा ७

परिच्छेद -दुई **८-२३**

२. नारायणप्रसाद शर्माको जीवनी र व्यक्तित्व ८

२.१ परिचय ८

२.१.१ नारायणप्रसाद शर्माको जीवनी ८

२.१.२ बाल्यकाल ८

२.१.३ शिक्षा दिक्षा ९

२.१.४ साहित्य लेखनको प्रेरणा र अभ्यासः ९

२.१.५ राजनैतिक जीवन १०

२.१.६ अध्यापकीय जीवन ११

२.१.७ पारिवारिक जीवन ११

२.१.८ युवावस्था र जेलजीवन ११

२.१.९ पत्रकारितामा संलग्न १२

२.१.१० आर्थिक अवस्था १३

२.१.११ प्रकाशित पुस्तककार कृतिहरूको विवरण १४

२.१.१२ निष्कर्ष १४

२.२ नारायणप्रसाद शर्माको व्यक्तित्व १५

२.२.१ व्यक्तित्व र स्वभाव १५

२.२.२ सामाजिक व्यक्तित्वका आयामहरू १५

क) शिक्षक व्यक्तित्व १६

ख) राजनीतिक व्यक्तित्व १७

ग) सम्पादक व्यक्तित्व १८

घ) पत्रकार व्यक्तित्व १९

ङ) साहित्यिक व्यक्तित्व २१

च) निष्कर्ष २३

परिच्छेद -तीन **२५-३२**

३. साहित्यकार नारायणप्रसाद शर्माको साहित्ययात्रा २५

३.१ विषय प्रवेश २५

३.२ प्रथम चरण (वि.सं. २००४–२०१५) २५

३.३ द्वितीय चरण (वि.सं २०१६–२०३२) २७

३.४ तृतीय चरण (वि.सं. २०३३-हालसम्म) २९

३.५ निष्कर्ष ३२

परिच्छेद ४ **३३-१६१**

४. नारायणप्रसाद शर्माका कृतिहरूको विश्लेषण ३३

४.१ नारायणप्रसाद शर्माका कविताको विश्लेषण ३३

४.१.१ मातेको मान्छे र प्रजातन्त्रको विश्लेषण ३४

४.१.१.१ शीर्षक चयन ३४

४.१.१.२ विषयवस्तु ३६

४.१.१.३ संरचना ५२

क) प्रस्तुतीकरण ५२

ख) आयाम/आकार ५४

ग) छन्द र लय ५४

घ) अलङ्कार, प्रतीक र बिम्ब ५५

१) उपमा ५६

२) लोकोक्ति ५६

३) रुपक ५७

ङ) भाषाशैली ५९

च) निष्कर्ष ६२

४.१.२ पत्रकारिताः मेरो मनोयोगको विश्लेषण ६३

४.१.२.१ शीर्षक चयन ६४

४.१.२.२ विषयवस्तु ६५

४.१.२.३ विचार वा भावको स्थिति ६९

४.१.२.४ प्रस्तुतीकरण ७०

४.१.२. ५ भाषाशैली ७२

४.१.२.६ निष्कर्ष ७४

४.२ नारायणप्रसाद शर्माका खण्डकाव्यहरूको विश्लेषण ७६

४.२.१ जेलदर्शन खण्डकाव्यको विश्लेषण ७६

४.२.१.१ संक्षिप्त परिचय ७६

४.२.१.२ शीर्षक ७७

४.२.१.३ बाह्य संरचना ७७

४.२.१.४ कथावस्तु/आख्यान ७८

४.२.१.५ विचार वा भावको स्थिति ८२

४.२.१.६ पात्र वा चरित्र ८३

४.२.१.७ वातावरण/परिवेश ८४

४.२.१.८ लय तथा अलङ्कार विधान ८५

४.२.१.९ जीवनदृष्टि/उद्देश्य ८६
४.२.१.१० भाषाशैली ८७
४.२.१.११ निष्कर्ष ९०
४.२.२ हिमाली रत्न खण्डकाव्यको विश्लेषण ९१
४.२.२. १. शीर्षक ९१
४.२.२. २ बाह्य संरचना ९२
४.२.२. ३ आख्यान/कथानक ९२
४.२.२.४ विचार र भावको स्थिति ९६
४.२.२.५ पात्र/चरित्र ९७
४.२.२.६ परिवेश १०२
४.२.२.७ लय, छन्द, रस तथा अलङकार विधान १०५
४.२.२.८ उद्देश्य/जीवनदृष्टि १०७
४.२.२.९ भाषाशैली १०८
४.२.२.१० निष्कर्ष १०९
४.२.३ सवारीकोट खण्डकाव्यको विश्लेषण ११०
४.२.३..१ संक्षिप्त परिचय ११०
४.२.३.१ शीर्षक ११२
४.२.३.२ बाह्य संरचना ११२
४.४.२.३.३ कथावस्तु/आख्यान ११२
४.२.३.४ विचार र भावको स्थिति ११५
४.२.३.५ पात्र वा चरित्र ११७
४.२.३.६ परिवेश ११७
४.२.३.७ लय तथा अलङ्कार विधान ११८
४.२.३.८ उद्देश्य/जीवनदृष्टि १२०
४.२.३.९ भाषाशैली १२१
४.२.३.१० निष्कर्ष १२२
४.२.४ टेबिल गफ काव्यको विश्लेषण १२३
४.२.४.१ परिचय १२३

४.२.४.२ शीर्षक १२४

४.२.४.३ बाह्य संरचना १२४

४.२.४.४ आख्यान/कथावस्तु १२५

४.२.४.५ विचार वा भावको स्थिति १२८

४.२.४.६ पात्र/चरित्र १२९

४.२.४.७ परिवेश १३०

४.२.४.८ लय, अलङ्कार तथा रस विधान १३२

४.२.४.९ उद्देश्य १३४

४.२.४.१० भाषाशैली १३४

४.२.४.११ निष्कर्ष १३५

४.२.५ अर्न्तद्वन्द्व खण्डकाव्यको विश्लेषण १३६

४.२.५.१ परिचय १३६

४.२.५.२ शीर्षक १३६

४.२.५.३ बाह्य संरचना १३७

४.२.५.४ कथावस्तु १३७

४.२.५.५ परिवेश १४१

४.२.५.६ विचार वा भावको स्थिति १४२

४.२.५.७ पात्र वा चरित्र १४३

४.२.५.८ लय तथा विम्ब प्रतीक १४३

४.२.५.९ उद्देश्य/जीवनदृष्टि १४५

४.२.५.१० भाषा शैली १४६

४.२.५.११ निष्कर्ष १४८

४.३ नारायणप्रसाद शर्माका निबन्ध कृतिहरूको विश्लेषण १४८

४.३.१ 'फर्केर हेर्दाको' विश्लेषण १४८

४.३.१.१ शीर्षक र विषयवस्तु १४९

४.३.१.२ कथनकला १५०

४.३.१.३ भाषाशैली १५२

४.३.१.४ निष्कर्ष १५३

४.३.२ व्यवस्थापिका संसदमा मेरोअनुभूति	१५५
४.३.२.१ संक्षिप्त परिचय	१५५
४.३.२.२ शीर्षक र विषयवस्तु	१५६
४.३.२.३ कथनकला	१५७
४.३.२.४ भाषाशैली	१५९
४.३.२.५ निष्कर्ष	१६१
परिच्छेद पाँच	**१६३-१६७**
५. उपसंहार	१६३
सन्दर्भ सूची	१७३
अन्तर्वार्ताका लागि प्रश्नावली	१६७